

LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ: MACINTYRE'İN TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI

Osman ELMALI*

A CRITICISM AGAINST THE ETHICAL EMPOVERISHMENT OF LIBERAL INDIVIDUALISM: MACINTYRE'S UNDERSTANDING OF SOCIAL VIRTUE

Özet

Bu çalışmada Alasdair MacIntyre'in erdem anlayışı ele alınmıştır. MacIntyre, aydınlanmayla başlayan düşünsel süreci ve bu sürecin yaşamda ortaya çıkan görüntülerini, etik, ama özellikle erdem açısından ele alarak eleştirmektedir. Erdem kavramını Homerik çağdan günümüze kadar inceleyen MacIntyre, Aristoteles'in erdem anlayışını, bazı ayrıntılar dışında, hemen hemen bütünüyle benimsemiş görünmektedir. Özellikle Aydınlanma döneminden beri etiğin tamamen teorik bir alan haline dönüştürüldüğünü, artık insan yaşamına yön veren pratik bir niteliğinin kalmadığını ileri süren MacIntyre'a göre, insan yaşamı bir bütündür. Erdemler de ancak bu bütünlük korunduğu zaman işlevsel olabileceklerdir. Halbuki liberal bireycilik bu bütünlüğü yok etmiş ve bireyin yaşamını tarihten ve toplumdan soyutlamıştır. MacIntyre'a göre çare ise, Aristotelesçi erdem geleneğini toplumlarda yeniden başat hale getirmek ve erdemleri teorik olmaktan çıkarıp, yaşamın içerisinde birer pratiğe dönüştürmektir.

Anahtar sözcükler: MacIntyre, erdem, etik, individualizm, utilitarizm, eudaimonizm.

* Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

Abstract

In this paper, Alasdair MacIntyre's understanding of virtue is examined. MacIntyre focuses on and criticizes the history of thought from the Enlightenment onwards and reflections of it onto life ethically, especially with respect to virtue. Examining the changes in the concept of virtue since the age of Homer up to present, MacIntyre seems to have identified his self with Aristotelian understanding of virtue except some details. According to MacIntyre, who claims that ethics has remained a theoretical field and has lost its practical quality, human life is a combined unity. Virtues are functional as long as that unity is preserved. However, liberal individualism has destroyed that unity and isolated individual life from history and society. To MacIntyre, the solution is to make Aristotelian tradition of virtue dominant in societies and make it possible for virtues to be practised in life instead of remaining theories.

Key words: *MacIntyre, virtue, ethics, individualism, utilitarianism, eudaimonism.*

Erdem, farklı biçimlerde ifade edilse de hemen hemen bütün toplum ve kültürlerde var olduğu görülen bir kavramdır. Bunun nedeni belki insanın toplusal bir hayvan olmasından dolayı kurala olan gereksinimi ve buna bağlı olarak da bir ahlaklılık güdüsüdür. 'Homo homini lupus' perspektifinden bakıldığında kurala gereksinim duyan insanın, bir başkasının kendisine zarar vermesini önleyebilmek için kurallar konulmasından yana olması anlaşılabilir bir durum gibi görünmektedir. Bu bağlamda, devlet erki olmaksızın bile, toplum erkine dayalı olarak, öyle ya da böyle her toplumda, mitsel ya da fiili bir hukukun varlığının bir temele oturduğu söylenebilir. Elbette bu tür bir temellendirme, yani insanın kurala olan gereksinimi, farklı mantıksal çıkarımlarla bütün felsefe tarihi boyunca yapılmıştır ya da bugün de yapılabilir. Ancak biz bununla ilgilenmiyoruz. Bu yazıda kurallara temel olarak 'homo homini lupus'u seçmemizin nedeni, büyük ölçüde altruizmi gerektiren erdem olgusunun bir temeli olup olamayacağını, MacIntyre'nin görüşleri doğrultusunda sorgulamaktır. Biri diğerine zarar verme eğiliminde olan insanlar birbirlerine karşı niçin özgeci olsunlar? Bu soru, 'homo homini lupus' açısından etik kurallar söz konusu edildiğinde de çok anlamlı bir soru gibi görünmemektedir. Çünkü yanıt basittir: Hukuk kurallarıyla aynı gerekçeden dolayı; yani toplum ya da teker teker bireyler, biri diğerinin zararından korunabilmek için birbirlerine etik kurallar koymuşlardır. Ancak erdem söz

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTVRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

konusu edildiğinde, insanların birbirlerine zarar verme eğiliminde olduğu öngörüsü yerine, erdemin insanların birbirlerine iyilik yapma eğiliminde olduğu öngörüsünü kapsadığı daha başat bir varsayım olarak öne sürülebilir.

Bütün bunlarla birlikte tarihsel süreç içerisinde ve filozofların felsefi sistemlerinde erdem kavramı her zaman aynı anlamı ifade etmemiştir. Örneğin, çok kısaca ifade edilebilirse, erdem, Homerik çağda toplumsallığı sağlayan ve koruyan prensipler; Sokrates'te bilgi, Aristoteles'te orta yol; Platon'da politik bir kavram olarak, iyi insan olmanın koşulu olan, iyi yurttaş olmayı sağlayan nitelikler; Sofistlerde, standart bir erdem anlayışı olamayacağı için, başarıya götüren ilkeler vb.dir. MacIntyre, erdemin geçirdiği değişim sürecini, bu konuyu özellikle ele aldığı 'After Virtue' isimli kitabında ana çizgileriyle ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak bunu yaparken, düşünce tarihinde incelediği erdem anlayışlarından bazılarını karşı çıkarak, bazılarını ise yandaş olduğunu belirterek kendi görüşünü de ortaya koymuştur.

MacIntyre'a göre Homerik çağda erdem, insanların toplum içindeki rollerini yerine getirirken, bu rollere uygun davranmaları olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı da bir insanı yargılamak, onun başka diğer özelliklerine değil, yalnızca eylemlerine bakılarak yapılabilir. Yani bireyin kişisel özellikleri, niyeti vb. değil, toplumsal rolünü yerine getirip getirmediği yargılanmaktadır.¹ Daha sonra İngilizceye 'virtue' olarak geçen 'arete' sözcüğü, Homerik çağda yazılan manzum yapıtlarda, her tür üstünlüğü belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Örneğin iyi koşan bir atlet, ayaklarının 'arete'sini ortaya koymaktadır.² Diğer yandan, sonraları bireysel erdemler olarak anlaşılan bazı erdemler Homerik çağda tamamen toplumsal anlamlar ifade etmektedir. Örneğin cesaret yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda bir ailenin ya da bir toplumun devamlılığını sağlamak için gereken bir niteliktir. Aynı şekilde onur da bireysel değildir. Onur, ailesinin ya da toplumun, rollerini iyi bir biçimde yerine getirmesinden dolayı, bireyi kabulünün bir ölçütüdür. Homerik toplumlarda erdemler birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Savaşta ya da yarışta cesaretli davranarak üstünlük gösteren birey onuru hak eder. Cesaret erdemi dostluk ve sadakat erdemiyle de bağlantılıdır. Cesaret güveni doğurduğu için,

¹ Alasdair MacIntyre, *A Short History of Ethics*, Second edition, (London: Routledge and Kegan Paul Ltd., 1998), 5.

² Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, Second edition, (Indiana: University of Notre Dame Press, 1984), 122.

dostluk erdeminin önemli bir parçasıdır. Dostluğun gerektirdiği sadakat erdemi de dolayısıyla cesaret erdeminin varlığına bağlıdır. Heroik toplumlarda, önem sıralamasında akrabalık bağları öne çıktığı için dostluk, akrabalık bağlarının yerini tutabilecek bir erdem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden Heroik toplumlarda dostluk üzerine yeminler bile yapılmaktadır. Kısaca söylenecek olursa, Heroik toplumlarda ahlaklılık, erdem gibi değerlerle, toplumsal yapı bir ve aynı şeydir. Önemli olan toplumsal rolün yerine getirilip getirilmediğidir.³ Buna bağlı olarak da heroik toplumlarda erdemlerin yaşama geçirilmesi, belirli bir insan ve belirli bir toplum türünü gerektirmektedir.⁴ Evrensel ve genel bir insan anlayışı sözkonusu değildir. Önemli olan belli bir toplumun, toplumsal rollerini yerine getirdiği için kabul ettiği, belli bir bireydir. Başka erdemlere sahip, başka bir toplumun üyesi olan birey, erdemleri ondan farklı olan diğer başka bir toplum tarafından kabul görmeyebilir.

Artık yavaş yavaş sistem filozoflarının ortaya çıktığı Homerik çağdan sonraki dönemde, eski Atina'daki erdem anlayışı ise, MacIntyre'a göre, Homerik çağdan bağımsız değildir. Çünkü, ona göre, sonraki toplumların etik görüşlerine ve yapılarına önemli derecede bu heroik edebiyat kaynaklık etmiştir. Örneğin Platon'un 'Republic'te sağlam ve tam bir erdem anlayışı oluştururken yaptığı şey, Homerik dönemden gelen anlayışları, site devleti toplumundan uzaklaştırmaya çalışmaktır. Ancak MacIntyre'a göre, bunun tam olarak başarılması olanaklı değildir. Çünkü, belki toplumsal yapı değişmiş – örneğin oligarşiden demokrasiye geçilmiştir- ama önceki döneme ait erdem anlayışı ya da birçok erdem, halen erdem olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla saltık bir kopuş sözkonusu değildir. MacIntyre'a göre Platon da erdemi toplumsal yapı içinde, bireyin toplumdaki rolünü yerine getirmesine bağlamıştır.⁵ Çünkü birey, sahip olduğu erdem anlayışını, site devleti toplumunun bir üyesi olmaya borçludur. Birey, sitenin koruyucu, öğretici ve eğitici bir yapı olduğunu bilir. Dolayısıyla da iyi yurttaş olmak ile iyi insan olmak bir ve aynı şey olur. Ancak bu, bir önceki dönemin erdem anlayışının, bir sonraki döneme tam olarak aktarıldığı anlamına gelmez; belli farklar da sözkonusudur. Örneğin Homerik dönemdeki erdemler rekabetçi olmasına karşın, Atina demokrasisi bu erdemleri yardımlaşmacı erdemlere

³ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 123.

⁴ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 126.

⁵ Alasdair MacIntyre, *A Short History of Ethics*, 51.

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

dönüştürmüştür.⁶ Önceki dönemde var olan, dostluk, cesaret vb erdemler sonraki dönemde de var olmasına karşın, söylenildiği üzere bunlar rekabetçi değil, şehir yaşamının gerektirdiği gibi yardımlaşmacıdır. Ayrıca Platon da erken dönemlerinde, var olan şehir devletinde bütün erdemlerin gerçekleşeceğini düşünmez. O, erdemlerin gerçekleşmesi için ideal bir devlet öngörmektedir. Ancak hocası Sokrates'in ölümü onun, erdemleri, var olan şehir devletinde politik birer kavram olarak kabullenmesine neden olmuş ve belirtildiği gibi, erdemli olmak iyi yurttaş olmakla aynı amacı ifade etmeye başlamıştır.⁷ Ayrıca Platon'a göre, erdemler yalnızca birbirlerine bağlı kalmakla kalmaz, aynı zamanda birinin varlığı diğer bütün erdemlerin varlığını gerektirir. MacIntyre'a göre, erdemlerin birbiriyle ilişkili ve birbirini gerektiren olgular olması durumu, yalnızca Platon'da değil Aristoteles'te de vardır. İnsan yaşamının bütününde görülen uyum, her bir erdemın yerini belirleyen kozmik bir evrenin var olduğunu gösterir.⁸ Diğer yandan önceki döneme ait erdemler üzerine başka erdemler de eklenmiştir. Bunlar ise, kendine hakim olma, bilgelik ve adalet gibi erdemlerdir.⁹ MacIntyre'a göre bu döneme ait söylenebilecek özet cümle ise, Atinalıların, erdemlerin şehir devletinin toplumsal bağlamında yerlerini bulduklarını varsayıdır.

Aristoteles bir İlkçağ filozofu olduğu için MacIntyre'ın Aristoteles'in erdem anlayışını yorumlama biçimini burada ele almamız gerekiyor gibi görünse de, MacIntyre'ın Aristotelesçi erdem görüşünü benimsemesinden dolayı bunu sonraya bırakmak daha uygun olacaktır. Dolayısıyla şimdi MacIntyre'ın Ortaçağ'daki durumu nasıl değerlendirdiğine bakalım.

MacIntyre'a göre, Ortaçağ erdem anlayışı, heroik erdemleri reddetmemektedir. Aileye ve arkadaşlara sadakat, aile yapısının korunması, askerlikte başarı sağlamak için gerekli olan cesaret, etik sınırlamaları ve kozmik düzenin koşullarını kabul eden dindar (heroik çağda mitseldi) insan anlayışı, heroik dönemdeki ilkelere dayanılarak belirlenmiş olan temel erdemlerdendir.¹⁰ Çünkü MacIntyre'a göre, Ortaçağ'da da antik dönemde olduğu gibi, birey toplumsal rolleriyle var olur ve belirlenir. Ortaçağ'da da aynı şekilde ben'in

⁶ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 131-134.

⁷ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 140,141.

⁸ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 142,143.

⁹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 134.

¹⁰ Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 166.

dünyadaki varlığı, o ben'in ait olduğu aile, klan, şehir, ulus ya da krallık tarafından belirlenir ve bunlardan bağımsız bir 'ben' sözkonusu değildir.¹¹ Bununla birlikte, diğer dönemlerden bağımsız olmasa da Ortaçağ'ın kendine özgü bir erdem listesi oluşturduğu söylenebilir. Bu dönemde kutsal metinlerin şekillendirdiği toplumsal yapı, önceki dönemlerden devraldığı erdem kültürüne ve erdem listesine bu dinsel bakış açısı doğrultusunda yeni erdemler eklemiştir. Bunlar içerisinde önemli olanlardan bir tanesi merhamet, diğeri ise bağışlamadır. Önceki dönemlerde var olan toplumsal yapı gereği, etik kuralların ihlali durumunda gerçekleşen cezalandırma yerine, bu dönemde, kutsal metinlerin ve belki de öbür dünyada olabilecek bir karşılık düşüncesinin etkisiyle bağışlama, yeni bir erdem olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bağışlama eyleminin yerine getirilmesi, adalet erdemine bağlıdır. Burada çok önemli olan fark şudur: Adalet, bireylerüstü bir otorite tarafından, toplumu temsilen yerine getirilmesine karşın, bağışlama, mağdur tarafın yani bireyin kendini ya da ailesini temsilen, adaletin ihlal edilmediğine kendisi karar vererek yerine getireceği bir erdemdir. Halbuki, MacIntyre'a göre, Yunan dilinde günah, pişmanlık ya da merhameti tam anlamıyla karşılayacak, yani bu sözcüklerle eş anlamlı olan bir tek sözcük bile bulunmamaktadır.¹²

MacIntyre, Ortaçağ insan anlayışının, insanın bu dünyada bir yolcu olduğunu kabul ettiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla erdemler, kötülüğün hakim olmamasını sağlayan ve bu yolculuğun tamamlanmasını olanaklı hale getiren nitelikler olmaktadır. Ortaçağ erdem anlayışına göre, bu yolculuk sürecinde hiçbir insan, insansal iyiden hiçbir nedenle mahrum olmamaktadır. İnsan hangi tür kötülükle karşılaşırsa karşılaşsın, o kötülüğün esiri olmadıkça insansal iyiye ulaşması olasıdır.¹³ Burada Ortaçağ'a özgü başka bir erdem daha sözkonusu olmaktadır: Sabır. Ortaçağ, en yüksek iyi ile ilgili olanın dünyasal ümitsizlikle kolaylıkla yitireceği gerekçesiyle, kötüye karşı direnmeyi, yani sabrı erdem saymıştır.

MacIntyre'ın Aristotelesçi erdem anlayışını nasıl yorumladığına gelince; MacIntyre, dönemlerin birbirinden tam olarak bağımsız olamayacağı görüşünden yola çıkarak, Aristotelesçi erdem geleneğinin etkisini uzun süre devam ettirdiği kanısındadır. O, herhangi bir dönemde var olan teori ya da

¹¹ Alasdair MacIntyre, *Afier Virtue, A Study in Moral Theory*, 171-173.

¹² Alasdair MacIntyre, *Afier Virtue, A Study in Moral Theory*, 174,175.

¹³ Alasdair MacIntyre, *Afier Virtue, A Study in Moral Theory*, 175,176.

**LİBERAL BİREYÇİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

düşüncelerin bazı öğelerinin, bir geleneğin tamamen ortadan kalkmasına engel olacak türden öğeler olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁴ Buna göre MacIntyre, her uygulama ve araştırmanın bir takım iyileri amaçladığını, çünkü 'iyi'ye ulaşmanın insansal bir amaç olduğunu düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında MacIntyre geç dönem etik çalışmaları amaçsız bulmaktadır. Yani MacIntyre'a göre, metaetik belki ahlak hakkında bir sorgulama olabilir ancak, ahlaksal içeriğe sahip bir çalışma değildir. Bu anlamda MacIntyre'a göre Hume, Moore, Jonh Maynard Keynes ve Leonard Woolf gibi son dönem etik filozofların çalışmaları metaetiktir ve ahlaksal bir katkı sağlamamışlardır.¹⁵ Halbuki Aristoteles'in etik görüşü, metaetik bir yöntemle iyileri analiz etmekten çok onları amaçlamaktadır.¹⁶ Aristoteles'e göre insansal iyi, utilitarist ya da hedonist bir yaklaşımla elde edilmez. Bunlara karşı Aristoteles'in ortaya koyduğu sağlam argüman, 'eudaimonia'dır. Eudaimonia, insanın iyi durumda olması, bu iyi durum haliyle iyi işler yapması ve kendiyile, evrenle ve tanrısal olanla barışık olması halidir. Erdemler ise, sahip olunması durumunda insanın eudaimonia'ya ulaşmasını sağlayacak şeyler olmasına karşın, sahip olunmadığıdaysa birey bu amaca ulaşamayacaktır. Ancak böyle olmakla birlikte, erdemler tek başına değerlidir ve bu amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanılmamalıdır. Çünkü erdemler araç değildir. Önemli olan erdemlere sahip olmaktır ve eudaimonia erdemlere sahip olmanın yalnızca sonucudur. MacIntyre'a göre, Aristotelesçi anlayışta erdemlere sahip olmaksızın bireyi insansal iyiye ulaştıracak bazı araçların olabileceği düşüncesi mantıklı değildir.¹⁷

Diğer yandan Aristoteles'e göre önemli olan şey, erdemlerin bir tür eğitimle içselleştirilmesi ve karaktere ekleme nitelikler olmaktan çıkarılmasıdır. Yani erdemler, bizzat karakteri şekillendiren nitelikler olmalıdır. Yoksa bir bireyin şans eseri güzel bir yeteneğe sahip olmasıyla gerçekleştirdiği iyi işlerle, erdemsel bir eğitimin karakterini şekillendirmesi sonucu yaptığı iyi işler birbirine karıştırılmamalıdır. Her şeyden önce birincisi olasılıklara bağlı, diğeri ise bir erdem bilinciyle yapılmıştır. Dolayısıyla asıl değerli olan ikincisidir.

MacIntyre, Aristoteles'in erdemli yaşamın bir yaşam biçimi olduğunu düşündüğünü ileri sürmektedir. Ancak belli eylemlerin, içinde bulunan

¹⁴ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 146.

¹⁵ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 14-16.

¹⁶ Alasdair MacIntyre, *A Short History of Ethics*, 57,58.

¹⁷ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 148,149.

koşullardan ve bu eylemlerin uygulanması durumunda elde edilecek sonuçlardan bağımsız olarak buyurulması ya da yasaklanması düşüncesi, Aristoteles'in etik görüşünün önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla, onun görüşü teleolojik olmakla birlikte, consequentialist (sonuççu) değildir. Çünkü ona göre, insanın bir politikon zoon olmasından dolayı, erdemler yalnızca bireyin yaşamında değil, aynı zamanda toplum içerisinde de yerlerini bulmak zorundadır.¹⁸ Erdemlerin bireysel tarafı yani onların içselleştirilmesi bir yana bırakılıp, belirtilen gerekçeyle toplumsal yanı öne çıktığında Aristoteles, erdemler konusunda 'orta yol' kavramını ileri sürmektedir. MacIntyre, toplumsal yanın öne çıkması durumunda, Aristotelesçi erdem anlayışının 'usa göre yargıda bulunma'yı (kata ton orthon logon) öngördüğünü belirtmektedir. Bu, aslında uçların, yani daha çok ve daha azın yargılanmasıdır. İşte Aristoteles bu yargılamada 'orta yol'u önermektedir. Adalet erdemi, haksızlığa uğrama ile haksızlık yapma; cesaret erdemi, tedbirsizlik ile korkaklık;¹⁹ cömertlik ise savurganlık ile cimrilik arasındaki orta yoldur. Dolayısıyla Aristoteles'in sisteminde erdemler sözkonusu olduğunda, erdemli bir insanın yaşamında usavurma çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Buna göre, insanda çocukluktan itibaren var olan eğilimleri, erdemli bir yaşam için karakter olarak içselleştirirken, bu, usavurularak aşama aşama gerçekleştirilir.²⁰

MacIntyre'a göre Aristoteles, temel erdemlerin birbirine bağlı ve bağımlı olduğunu öne sürmektedir. Diğer yandan bu koşulla birlikte, toplum içinde iyiler ve erdemler konusunda bir görüş birliğinin de var olması gerekir. Bir 'polis'i oluşturan yurttaşlar, aynı zamanda aynı erdemleri benimsemiş olan bireylerdir. Birbirine bağlı bu erdemleri benimsemiş olan 'polis'in yurttaşları, birlikli bir yapı oluşturmaktadır. Bunu sağlayan en önemli erdem ise dostluktur. Dostluk, karşılıklı yarar ya da karşılıklı hazdan doğacağı gibi, asıl olarak ortak iyileri/erdemleri paylaşmaktan doğar.²¹ Ortak iyileri paylaşmaktan doğan dostluk, toplumsallığı gerektirir ve bir 'polis' içinde yurttaşlar arasında olduğu kadar aile içinde de bütünlüğü sağlar.²² Adalet erdemi dostluk erdeminden sonra gelmektedir. Çünkü adalet, dostluk erdemine sahip yurttaşların aralarında dostluk konusunda çıkan sorunları gideren erdemdir. Aristoteles'teki

¹⁸ Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 149-151.

¹⁹ Alasdair MacIntyre, *A Short History of Ethics*, 64.

²⁰ Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 153,154.

²¹ Alasdair MacIntyre, *A Short History of Ethics*, 79,80.

²² Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 158,159.

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ: MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

bu erdemlerin bütünlüğü düşüncesi, onun her tür çelişkiyi bir sorun olarak görmesine neden olmuştur. Dolayısıyla da erdemsel bir bütünlülük içeren insan yaşamı, erdemler hiyerarşinin bir birleşimi olarak çelişmeyi değil, uyumu ifade eder.²³

Önceki dönemlere ait erdem anlayışlarını yukarıdaki gibi değerlendiren MacIntyre'in geç ve çağdaş dönem erdem anlayışlarını yorumlarken daha sübjektif bir perspektif benimsediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Geç ve çağdaş dönem erdem anlayışlarını, Aristotelesçi geleneği ölçü olarak değerlendiren MacIntyre, Aristotelesçi gelenekten uzaklaştığı için çağdaş dönem erdem anlayışlarını eleştirmektedir.

MacIntyre, kendi yorumuyla yukarıda belirttiğimiz Aristoteles'in bütün görüşlerini hemen hemen kabul eden bir görüntü ortaya koymaktadır. Hatta bundan da öte, 'After Virtue'nin birçok yerinde erdem anlayışı bakımından Aristotelesçi olduğunu bizzat kendisi belirtmektedir.²⁴ O, "benim ortaya koyduğum erdem anlayışı Aristoteles'in erdem anlayışıyla tamamen aynıdır", demektedir.²⁵ Ancak bütün bunlarla birlikte şunu söylemek gerekir ki MacIntyre'in erdem anlayışı bakımından Aristotelesçi olması, onun Aristoteles'in kabul ettiği erdemleri birebir kabul ettiği anlamını taşımamaktadır. Çünkü zaman zaman Aristoteles'in yanlışa düştüğünü söyleyerek onu eleştirmektedir. Örneğin, Aristoteles'in erdem anlayışında önemli bir yer tutan, erdemleri köle ve barbarların elde edemeyeceği görüşü, MacIntyre'a göre bugün insanlık adına bizi gücendirmektedir.²⁶ Aristoteles'in köleleri, barbarları ve özgür insanları, değişmez doğalara sahip insanlar olarak düşünmesi, bugün geçerli sayılması olanaksız, yalnızca düşünce tarihine renk katmış bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her birey, doğası gereği erdemsel yaşama katılabilir. Diğer yandan MacIntyre, Aristoteles'in 'polis'in geçici olabileceğini düşünmediğini ya da geçiciliğini anlayamadığını, bu yüzden insanların köle ya da barbarlıktan kurtulup, başka bir 'polis'in özgür yurttaşı olabileceğini hesaba katmadığını belirtmektedir.

Yine de genel anlamda, Aristoteles'in gerekçelerini kabul ederek modern erdem anlayışına karşı çıkan MacIntyre, Aristotelesçiliğin Batı kültüründen

²³ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 155-157.

²⁴ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 197,200,202,271,277.

²⁵ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 200.

²⁶ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 158,159.

uzaklaştırıldığı on sekizinci yüzyıldan itibaren, erdemlerin hoş ya da yararlı bulunan niteliklere dönüştüğünü ve içeriği boşaltılmış basmakalıp ilkeler olarak işlevselliklerini kaybettiğini düşünmektedir.²⁷ Modern etik anlayışın, etiği araçlarla amaçları değer bakımından eşit sayan bir bakış açısıyla eleştiren, inceleyen bir uzmanlık alanına indirilmesi, Aristotelesçi gelenekte asla var olmayan bir yaklaşımdır.²⁸ Bireyi, iyinin ve erdemın içselleştirilmesinden yoksunlaştıran bu yaklaşım, toplumun varlığını sürdürmesine hiçbir katkıda bulunmamaktadır.²⁹ Halbuki erdemler toplumun varlığını sürdürmesinde, Aristotelesçi geleneğin de öngördüğü gibi, içi asla boşaltılmaması, bir simge haline dönüştürülmemesi ve fiilen yaşamın içinde var olması ve yaşamı yönlendirmesi gereken şeylerdir.³⁰ Çünkü MacIntyre'a göre, geç dönem etik anlayışın öngördüğü gibi, olgu ile değer birbirinden bağımsız ve bağlantısız değildir.³¹ MacIntyre'a göre modern birey, kendisini toplumun bakış açısından ayrı bir yerde düşünebilmekte ve toplumla olan tinsel bağlarını kopararak, yerine göre olaylara dışarıdan bakabilmektedir.³² Ancak, MacIntyre'ın saltık bir biçimde savunduğu Aristoteles merkezli bu geleneksel görüşe yapılan bir eleştiri, geleneksel etik anlayışın, etiğin sorunlarını çözmek için bir sistematikle ve yöntemle sahip olmadığı şeklindedir.³³

Daha önce de belirtildiği gibi, dönemlerin birbirinden bağımsız olamayacağını öne süren MacIntyre'a göre bizler her şeyden önce geçmişin ürünleriyiz ve şimdiki halimizi belirlemiş olan geçmişin her bir aşamasıyla olan bağlarımızı koparamayız.³⁴ Dolayısıyla insan yaşamı, geçmişle olan bağlarıyla ve geçmişin bugünü belirleyen bir faktör olmasıyla şimdide (anda) bir bütün

²⁷ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 160,161.

²⁸ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 155.

²⁹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 152.

³⁰ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 126.

³¹ Irina Davydova; Wes Sharrock, "The Rise and Fall of the Fact/Value Distinction", *Sociological Review*, Vol. 51 Issue 3, (Aug2003): 358.

³² Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 126.

³³ Christopher Gill, "Recent Work: Grek Ethics", *Philosophical Books*, Vol. 39 Issue 1, (Jan1998): 2.

³⁴ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 129,130; Simone Van der Burg, Anke.Van Gorp, "Understanding Moral Responsibility in the Design of Trailers", *Science & Engineering Ethics*. Vol. 11 Issue 2, (Apr2005): 237.

**LİBERAL BİREYÇİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

olarak düşünölmelidir.³⁵ Aristotelesçi geleneğe karşıt bir biçimde, insanın birbirinden yalıtılmış bir takım edimlerde bulunan bir varlık olarak düşünölməsi, erdemlerin yaşama geçirilmesini engeller. Bir insanın yaşamında erdemlerin birliğı, ancak yaşamın bir bütün olarak kavranılıp değerlendirilmesiyle olanaklı olabilir.³⁶ Halbuki modern dönemde ağırlık kazanmış olan individüalizm, bireyin, toplumdan bağımsız olarak kendini seçebileceğini salık vermekte ve bireyi hem toplumdaki hem de tarihsel bağlarından koparmaktadır. Buna göre, bir toplumun bir parçası olmak, bireyin ahlaksal kimliğinin bir parçası olarak değerlendirilmemektedir. Böylece belirli bir tarihi olmayan ve kendini belli bir toplumun bir parçası olarak hissetmeyen birey, Aristotelesçi geleneğin zıddına, toplumun öngördüğü erdemsal karakterden yoksun kalmıştır. Oysa iyi arayışı ya da erdemleri yaşama geçirmek, hiçbir zaman birey düzeyinde gerçekleştirilemez. Çünkü kendini bir toplumun bir parçası olarak görmeyen bireyin, toplumun diğeri bireylerinin erdem saydığı bir şeyi erdem olarak kabullenmesi beklenemez. Erdemler birbirinden koparılmış zamanlarda ve birbirinden koparılmış bireylerde yaşam bulamaz. İnsansal iyiyi -en azından bir toplumla sınırlı olarak- gerçekleştirebilmek ve bunu yapmak için de erdemlerin fonksiyonunu işlevsel hale getirmek için, bireyin belli bir tarihin parçası olduğunu, kabul etsin ya da etmesin belli bir geleneğin birçok taşıyıcısından biri olduğunu fark etmesi gerekir. Halbuki individüalizm gelenek kavramını, kendi kavram çerçevesi içerisinde, rakip bir kavram olarak görmektedir.³⁷ Bunun doğurduğu sonuç ise, etik alanda ortaya çıkmış olan önemli ölçüdeki karmaşadan dolayı, erdem listesinde hangi erdemlerin olması gerektiğı ve en azından bir konsensus olmasa da belirlenmiş erdemlerin gereğinin ne olduğu konusundaki anlaşmazlıktır.³⁸ Bu süreç MacIntyre'a göre, onyedinci yüzyılın sonlarında başlayan ve Aristotelesçi geleneğı reddeden anlayışın bir sonucu olarak gelişmiştir. Önce insan, doğası gereğı tehlikeli boyutta bencil bir varlık olarak görölmeye başlanmış, daha sonra ise ahlaklılık ya da erdemler bu bencilliğın doğurduğu sorunlara çözüm sunan

³⁵ Keith Breen, "The State, Compartmentalization and the Turn to Local Community: A Critique of the Political Thought of Alasdair MacIntyre", *European Legacy*, Vol. 10 Issue 5, (Aug2005): 486.

³⁶ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 205.

³⁷ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 219-222.

³⁸ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 226.

alanlar olarak anlaşılmıştır. Ancak doğası gereği bencil olarak kabul edilen insanı –homo homini lupus bağlamında da düşünülebilir- erdemlerin ya da ahlaklılığın özgeciliği buyurduğunu söyleyerek durdurmanın olanaklı olmadığı, MacIntyre’a göre, rahatlıkla anlaşılabilir. Oysa Aristotelesçi gelenekte bu tür sorunlarla karşılaşmaz. Çünkü bireyin tarihsel ve toplumsal bütünlük içerisinde almış olduğu erdem eğitimi, ona bir insan olarak kendi iyisinin, toplum içinde bağlı olduğu ötekilerin iyisi ile bir ve aynı şey olduğunu öğretir. İyiler ortak olduğu için, bir bireyin kendi iyisinin peşinde koşması, bir başka bireyin iyisiyle hiçbir biçimde çatışmaz. Çünkü iyiler, birinin ya da ötekinin özel mülkiyeti değildir. Diğer yandan, MacIntyre’a göre bir önkoşul olarak, insanın bencil bir varlık olduğu kabul edilirse ve her insanın kendi hazzını tatmin etmeye çalışması daha üst bir bencillik türü tarafından engellenmedikçe, karşılıklı olarak onulmaz bir anarşinin ortaya çıkacağını varsaymak için güçlü gerekçelerin olduğu söylenebilir.³⁹

Ayrıca MacIntyre’a göre, on sekizinci yüzyıldan itibaren, dolayısıyla elbette günümüzde de, ahlak alanının yaşamdan alınıp yazına indirgenmesi, yani büyük ölçüde daraltılması yüzünden, ahlaksal sözcükler arasında önemli derecede bir kavram kargaşası meydana gelmiştir.⁴⁰ Örneğin Aristotelesçi gelenekte ‘ahlaksal erdem’ totolojik bir anlatım değildir. Oysa Aristotelesçi gelenek terk edildikten sonra, ‘ahlaklı’ ve ‘erdemli’ sözcükleri sinonim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dilsel karışıklık, erdemi yaşamın birçok alanından kaldırmıştır. Örneğin ‘ahlaksız’ sözcüğü hemen hemen yalnızca cinsel sapmalar için kullanılır hale gelmiş, adalet ya da bunun için gerekli olan cesaret, erdemli olmanın kapsamı dışına itilmiştir.⁴¹

Diğer yandan, MacIntyre’a göre çağdaş dönemde insanın insan olarak toplumdaki rolü göz ardı edilmiş, bu rol üretim ilişkilerine göre belirlenir olmuştur. Örneğin üretimin –kadınlar açısından bakıldığında- henüz ev dışına taşmamış olduğu çağdaş dönemden önceki dönemlerde, evlenmemiş kız kardeş, teyze ya da hala, bir insan olarak ailenin değerli bir üyesi iken, bu insanlar için on sekizinci yüzyıldan itibaren, aşağılayıcı bir adlandırmayla ‘evde kalmış kız kurusu’ ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. MacIntyre’a göre bu, insana insan olduğu için değer veren erdemli toplumdaki, yararın başat erdem sayıldığı

³⁹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 228,229.

⁴⁰ Yunping Wang, “Are Early Confucians Consequentialists?”, *Asian Philosophy*, Vol. 15 Issue 1, (Mar2005): 21,22.

⁴¹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 233.

LİBERAL BİREYÇİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI

yararlı toplum anlayışına geçildiğinin bir işaretidir.⁴² Bunun nedeni MacIntyre'a göre, Aristotelesçi geleneğe var olan erdemsel teleolojinin çağdaş dönemde yok edilmesi, erdemli toplum anlayışı açısından, toplumsal bağları çözmüş ve yararlı-bireyci bir başboşluk meydana getirmiştir.⁴³ Çünkü MacIntyre'a göre modern toplum, en azından görüldüğü kadarıyla, herkesin kendi çıkarının peşine koştuğu, birbirine yabancı insanlar topluluğuna dönüşmüş durumdadır.⁴⁴ Bununla birlikte çağdaş dönemde de Aristotelesçi geleneğe bağlı düşünürler yok değildir. Örneğin Jane Austin erdem ya da erdemli toplum konusunda teleolojik bir bakış açısı benimsemiş, insanlara eylemlerine göre değil yalnızca insan oldukları için sevgiyle yaklaşılması gerektiğini öğütleyen bir anlayış ortaya koymuştur.⁴⁵

Ancak MacIntyre'a göre bu cılız doğru bakış açılarına rağmen çağdaş dönem için ulaşılacak sonuç, birçok farklı ve birbirine karşıt ahlak kavramı, buna bağlı olarak da farklı ve birbirine karşıt adalet kavramının var olduğudur.⁴⁶ Diğer erdemler için de durum farklı değildir. Bu bağlamda ahlak alanında var olan sorunları rasyonel olarak çözmek olanaksız olmakla birlikte toplum, ahlak alanında uzlaşmaya varma konusunda bir umut dahi besleyemez duruma gelmiştir.⁴⁷ MacIntyre'a göre çözüm, son dönemde, yani üç yüz yıldır ahlak felsefesinin ve sosyolojinin çabasına karşın, liberal-bireyci anlayışın rasyonel bir açıklaması yapılamadığına göre, Aristotelesçi gelenek ve rasyonaliteyi ahlak anlayışımız konusunda yeniden yorumlayarak hakim kılmakta aranmalıdır.⁴⁸

Aristotelesçi bir erdem anlayışı öngörmekle birlikte, çağdaş dönemdeki anlayışları yadsıması, aslında MacIntyre'ın kendisinin de dolaylı olarak kendine özgü bir erdem anlayışı ortaya koymasına anlamına gelmektedir. Elbette bu anlayış, Aristotelesçi geleneğin öngörülleri doğrultusundadır.

⁴² Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 239,240.

⁴³ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 233,234.

⁴⁴ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 251.

⁴⁵ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 240,241.

⁴⁶ Neil Messer, "Healthcare Resource Allocation and The Recovery of Virtue", *Studies in Christian Ethics*, Vol. 18 Issue 1, (2005): 94,95.

⁴⁷ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 252.

⁴⁸ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 259.

Buna göre, Alasdair MacIntyre'in kendine özgü erdem anlayışının üç kategoriden oluştuğu söylenebilir. Bunlar bireyin yaşamı, sosyal pratikler ve gelenektir. Gelenek, ilk iki kategorinin hem önkoşulu hem de bu iki kategorinin, kendi içinde var olabileceği tarihsel süreçtir. Yani ilk iki kategori tarihsel süreç içinde bir anlam ifade edebilirler.⁴⁹

MacIntyre iyileri, içsel (internal) ve dışsal (external) iyiler olarak ikiye ayırmaktadır. Bunu da bir çocuğun satranç oynaması örneğiyle açıklamaya çalışır. Örneğin bir çocuğun satranç oynaması istenmekte ve kendisine satrançta başarılı olması halinde ödül verileceği söylenmektedir. MacIntyre'a göre çocuğun, satrancı elde edeceği ödül için oynaması ve elde edeceği ödül, dışsal iyi, ancak oyunda başarılı olmak için oynaması, bir hüner ortaya koymak için oynaması içsel iyidir.⁵⁰ Ona göre erdeme götüren yol içsel iyiden geçmektedir. Çünkü satranç oyuncusu, konulan ödülün dolaylı oynuyorsa ödüle ulaşmak için hile de yapabilir. Dışsal iyiler, içinde bu tür olasılıkları her zaman barındırmaktadır. Ancak içsel iyilerde erdemli davranmayı engelleyecek, yani amacı araca dönüştürecek faktörler söz konusu değildir. MacIntyre'in erdem kategorilerinden sosyal pratikler işte bu içsel iyilerle ilgilidir. Sosyal pratik haline gelmiş erdemler, zaman zaman dışsal iyiler biçiminde, yani birer araç olarak kullanılabilmesine karşın, özellikle içsel iyilerle ilgilidirler. Anlaşıldığı kadarıyla MacIntyre'a göre bir pratikle ilgili olarak içsel iyi, birinin onu başka herhangi bir amaç için değil, yalnızca o olduğu ya da entelektüel hoşnutluk verdiği için yapmasıyla olanaklı olabilir. Diğer yandan dışsal iyiler bireysel, içsel iyiler ise toplumun genel iyisiyle ilgilidirler.⁵¹ MacIntyre'a göre adı geçen içsel iyilere ulaşmak için de bazı başka erdemler gerekmektedir. Bunlar adalet, cesaret ve doğruluk erdemleridir.⁵² Bu üç erdem bütün sosyal pratikler için gereklidir. Anlaşılacağı gibi bu üç erdem de toplumsallığı öne çıkarmakta individualist tutumu geri plana itmektedir. Bu erdemlerle ilgili önemli olan durum, sosyal pratikler söz konusu olduğunda, toplumsal işbirliği için bireyler arası ilişkiyi gerektiriyor olmalarıdır. Sosyal işbirliği kavramı, MacIntyre'ın

⁴⁹ T. K. Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", *Social Theory & Practice*, Vol. 17 Issue 2, (Summer91): 207.

⁵⁰ Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 188.

⁵¹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 190.191; Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", 219.

⁵² Alasdair MacIntyre, *After Virtue. A Study in Moral Theory*, 191.

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

pratik kavramının önkoşuludur. Hiçbir birey eylemi, sosyal işbirliğini içermedikçe pratik sayılamaz. Erdeme konu olmaları bakımından, ilk bakışta etikle bir ilgisi yokmuş gibi görünen eylemler de - çiftçilik, balıkçılık gibi-individüalist bir konuma sahip oldukları sürece, MacIntyre'in erdem kategorilerinden biri olan sosyal pratik olma özelliği taşımazlar. Elbette, olumsuz durumlar karşısında dayanıklılık, yani metanet ya da içkiden kaçınma gibi bireysel erdemler, sosyal pratiklerle ilgili değildir.

Cesaret erdemi MacIntyre'a göre, Aristoteles'te olduğu gibi, bireysel bir erdem değildir. Çünkü cesaret, yarar vb gibi başka hiçbir neden olmaksızın birini bir tehlike ya da zarar riskinden koruma ya da birinin bir başkasına zarar vermesini engelleme konusunda risk alma eğilimidir.⁵³ Doğruluk erdemi ise bir sosyal pratiğin yerine getirilmesinde ve sürdürülmesinde gerekli ve önemli bir erdemdir. Anlaşıldığı kadarıyla cesaret erdemi 'kendinde' bir erdem olmasına karşın, MacIntyre'ın kendisi kabul etmese de doğruluk erdemi enstrumental bir erdemdir.⁵⁴

Adalet erdemi ise, içinde hak etme kavramını bulunduran bir erdemdir. Dolayısıyla saltık, değişmez bir standardı yoktur. Zaman zaman kişisel hak etme ya da hak etmemelerden söz etmek bu erdem için gereklidir. Diğer yandan, adalet erdemi bazen de standardı olan ve kişisel hak etmeden söz edilemeyecek durumlarda da ortaya çıkabilir. Bütün bunlarla birlikte, adalet erdemi, birçok sosyal pratik için, doğruluk erdemi gibi, zorunlu ögedir. Dolayısıyla bu erdem için de enstrumental bir erdemdir, denilebilir.

MacIntyre'a göre adalet, cesaret ve doğruluk erdemleri bireysel herhangi bir nedenden dolayı değil, yalnızca yeri geldiğinde ortaya çıkan ilgili sosyal pratik için ve diğer bireylere duyulan saygıdan dolayı yerine getirilmelidir. Filozofa göre, sosyal pratikler konusunda içsel iyilere ulaşmak için bu üç erdem zorunludur.⁵⁵

MacIntyre'a göre, sosyal pratikler bireysel pratiklerden önceliklidir. Sosyal pratiklerin bireysel pratiklere üstünlüğü, içsel iyilerin, dışsal olan bireysel iyilere üstünlüğü anlamına gelmektedir.⁵⁶

⁵³ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 192.

⁵⁴ Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", 211.

⁵⁵ Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", 212.

⁵⁶ Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account".

Bu anlamda MacIntyre, liberal demokratik yönetsel bir toplum yapısının, bireysel iyilerin savaşı anlamına geldiği için, bu tür bir yapıda 'genelin iyisi'nden söz etmenin çok da olanaklı olmadığı kanısındadır.⁵⁷ Oysa toplumsal işbirliğinden söz etmek, 'kendinde genel iyi'yi bir önkoşul olarak kabul etmek demektir.⁵⁸ MacIntyre'in liberal demokrasi hakkındaki bu olumsuz tavrının nedeni, onun, liberal demokrasinin modern individualizmi hiçbir biçimde sınırlamaksızın öne çıkardığı savıyla ilgilidir.

MacIntyre, öngördüğü ve yukarıda adı geçen üç erdem her toplumda var olan erdemler olduğunu ileri sürmekte, yani bir bakıma evrensel olduklarını düşünmektedir. Ancak bu erdemlerin her toplumda görülmesine rağmen içeriklerinin farklı olduğunu, yani uygulamanın toplumdan topluma değiştiğini kabul etmektedir.⁵⁹ Hatta o, bazı toplumları birbirleriyle karşılaştırarak (örneğin, Lutherci dindar bir toplumla, gelenekçi Bantu kabilesi), bu iki toplum arasındaki 'doğruluk' anlayışı, yani doğruluk erdemi konusunda çok büyük farklılıklar olduğunu, hatta benzerlik olmadığını belirtmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, MacIntyre'a göre, adı geçen üç erdem ad olarak (nominal) evrensel, ancak içerik olarak yereldir.⁶⁰

Diğer yandan MacIntyre, Aristoteles'in eğitimin bütün yaşamı şekillendiren bir etmen olduğu savını da birebir benimsemiş görünmektedir. Ona göre eğitim kavramının, yaşamın diğer alanlarından ayrı düşünülmesi, bir hatadır.⁶¹ Eğitim, her şeyden önce, erdemlerin öğretilmesi, öğrenilmesi ve dönemden döneme aktarılması için zorunludur ve pratikten ayrı düşünülemez.⁶²

Sonuç olarak MacIntyre yalnızca yazında kalmayan, yaşamın içerisinde hayat bulmuş, kuralları, yasanın kuralları gibi herhangi bir soyut, somut ya da

⁵⁷ Jason Brennan, "Choice and Excellence: A Defense of Millian Individualism", *Social Theory & Practice*, Vol. 31 Issue 4, (Oct2005): 483.

⁵⁸ Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", 214; Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 229.

⁵⁹ Jeffrey P. Bishop, "Modern Liberalism, Female Circumcision, and the Rationality of Traditions", *Journal of Medicine & Philosophy*, Vol. 29 Issue 4, (Aug2004): 481.

⁶⁰ Alasdair MacIntyre, *After Virtue, A Study in Moral Theory*, 262; Seung, "Virtues and Values: A Platonic Account", 218.

⁶¹ Alasdair MacIntyre, *Ethics and Politics*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 186, 187.

⁶² Kenneth Wain, "MacIntyre: Teaching, Politics and Practice", *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 37 Issue 2. (May2003): 228.

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTYRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

tanrısal yaptırıma gerek kalmadan, toplumun içselleştirerek, benimseyerek uyguladığı bir etik görüş, bir erdem anlayışı ortaya koymaktadır. Bunu yaparken de toplumsal yaşamın gerekliliğinden, insanın tarihsel sürecinin bütünlüğünden ve tarihsel dönemlerin birbirinden ayrı düşünülemediğinden, dolayısıyla insanın bir bütün olduğu tezinden yola çıkmaktadır.⁶³ İnsanın ise, bu bütünlüğü toplum içerisinde diğer insanlarla var olarak ve bu düzlemde toplumsal rolünü yerine getirerek elde edebileceğini ileri sürmekte⁶⁴ ve liberal gelenekten oldukça farklı bir 'iyi yaşam' anlayışı ortaya koymaktadır.⁶⁵ Bu bağlamda, büyük ölçüde Aristoteles'in erdem anlayışını benimseyen MacIntyre, Aristoteles'i az da olsa kendisinden önceki dönemin belirlediğini, Aristoteles'in ise kendinden sonraki dönemleri büyük ölçüde etkilediğini düşünmektedir. Ancak on yedinci yüzyıldan itibaren, yani Yeniçağla birlikte, Aristotelesçi düşüncenin terk edildiğini, toplumların birbirinden yalıtılmış insanların bir arada bulunduğu kalabalıklar biçiminde gelişerek bireyselci bir yapı kazandığını, ancak bütünlüğün yalnızca bu şekilde bozulmadığını, insanların tarihsel bağlarından ve geleneklerinden de koptuğunu ileri süren MacIntyre, geç dönem ahlak felsefesinin ise bu durumu düzeltmek için herhangi bir çaba harcamadığını, aksine yalnızca bilimsel düzlemde sorgulama yapan ve uygulamaya yönelik çabası olmayan bir disiplin haline geldiğini savunmaktadır. Çarenin ise, yeniden Aristotelesçi bir anlayışın benimsenmesi ve uygulanmasında olduğunu düşünmektedir.

Ancak bütün bunlarla birlikte anlaşıldığı kadarıyla MacIntyre da erdemi, etik kurallara ya da etik kuralların dayandırıldığı maksimlere indirgemektedir. Gerek Homerik, gerek İlkçağ, gerekse sonraki dönemler için belli başlı erdemlerin varlığından söz eden MacIntyre, sonuç olarak kendisi de bir erdem listesi sunmaktadır. Oysa erdemi bireyin kurallara bağlı olmasında değil, bireyin bizzat kendinde aramak daha doğru bir yol olabilir. Çünkü toplumda erdemli insan niteliği kazanmış bir bireyin, erdem listesindeki hangi kurallara uyup hangilerine uymadığı toplum tarafından tartışmaya konu edilmemektedir.

⁶³ Brennan, "Choice and Excellence: A Defense of Millian Individualism", 489.

⁶⁴ Edward Slingerland, "Virtue Ethics. The Analects and the Problem of Commensurability", Journal of Religious Ethics, Vol. 29 Issue 1; (Mar2001): 100.

⁶⁵ Katsushige Katayama, "Is the Virtue Approach to Moral Education Viable in a Plural Society?". Journal of Philosophy of Education, Vol. 37 Issue 2, (May2003): 325.

Bunun en belirgin nedeni, belki erdemın kendisinin bir nitelik olması ve toplumdaki herhangi bir bireyin bu niteliğe sahip olup olmadığıdır. Buna göre erdemli davranış, şu ya da bu kurala uymanın ötesinde bir şeydir. Şu ya da bu kurala uymak bir insana belki ahlaklılık niteliği kazandırabilir. Ancak bütün ahlaklı insanların aynı zamanda erdemli insanlar olduğunu söylemek zordur. Erdemli olmak, belki özgeciliği bir nitelik olarak tamamen içselleştirmekle olanaklı olabilir. Örneğin herhangi bir haksızlığa uğramış birinin bu haksızlığa karşılık vermek istemesine karşın, karşılık verecek gücünün bulunmaması durumunda onun mağdur olduğu, karşılık verecek gücünün olması ve karşılık vermesi durumunda ahlaklı davrandığı, karşılık verecek gücü olmakla birlikte karşılık vermemesi durumunda ise erdemli davrandığı söylenebilir. Burada erdemın, MacIntyre'ın ilk kez Ortaçağ'da erdemler listesine girdiğini savunduğu, 'bağışlama' erdemine indirgendiği eleştirisi yapılabilir. Ancak buradaki bağışlama, Ortaçağ erdemler listesinde yer aldığı biçimiyle yalnızca birinin belli bir bireyi bağışlama edimi değildir. Buradaki bağışlamaya, bağışlamayı bir maksim olarak içselleştirmiş bir bireyin herhangi bir içsel zorlama dahi olmaksızın herhangi birini (belli birini değil) bağışlaması olarak bakılabilir. Buna tamamen gönüllü olarak ve içtenlikle haktan vazgeçme de denilebilir. Aslında hepsinin ötesinde, erdemli insanın, bir insandan insanlık adına beklenilebilecek her şeyi kendisinde toplamış olan, insanlığın prototipi olduğu söylenebilir.

**LİBERAL BİREYCİLİĞİN AHLAKSAL ZAYIFLIĞINA BİR ELEŞTİRİ:MACINTVRE'İN
TOPLUMSAL ERDEM ANLAYIŞI**

KAYNAKLAR

- Bishop, Jeffrey P. "Modern Liberalism, Female Circumcision, and the Rationality of Traditions", *Journal of Medicine & Philosophy*, Vol. 29 Issue 4, (Aug2004).
- Breen, Keith. "The State, Compartmentalization and the Turn to Local Community: A Critique of the Political Thought of Alasdair MacIntyre", *European Legacy*, Vol. 10 Issue 5, (Aug2005).
- Brennan, Jason. "Choice and Excellence: A Defense of Millian Individualism", *Social Theory & Practice*, Vol. 31 Issue 4, (Oct2005).
- Davydova, Irina; Sharrock, Wes. "The Rise and Fall of the Fact/Value Distinction", *Sociological Review*, Vol. 51 Issue 3, (Aug2003).
- Gill, Christopher. "Recent Work: Grek Ethics", *Philosophical Books*, Vol. 39 Issue 1, (Jan1998).
- Katayama, Katsushige. "Is the Virtue Approach to Moral Education Viable in a Plural Society?", *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 37 Issue 2, (May2003).
- MacIntyre, Alasdair. *A Short History of Ethics*, Second edition, London: Routledge and Kegan Ltd., 1998.
- MacIntyre, Alasdair. *After Virtue, A Study in Moral Theory*, Second Edition, Indiana: University of Notre Dame Press,1984.
- MacIntyre, Alasdair. *Ethics and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Messer, Neil. "Healthcare Resource Allocation and The Recovery of Virtue", *Studies in Christian Ethics*, Vol. 18 Issue 1, (2005).
- Seung, T. K. "Virtues and Values: A Platonic Account", *Social Theory & Practice*, Vol. 17 Issue 2, (Summer91).
- Slingerland, Edward. "Virtue Ethics, The Analects and the Problem of Commensurability", *Journal of Religious Ethics*, Vol. 29 Issue 1, (Mar2001).
- Van der Burg, Simone; Van Gorp, Anke. "Understanding Moral Responsibility in the Design of Trailers", *Science & Engineering Ethics*, Vol. 11 Issue 2, (Apr2005).
- Wain, Kenneth. "MacIntyre: Teaching, Politics and Practice", *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 37 Issue 2, (May2003).

- Wang, Yunping. "Are Early Confucians Consequentialists?", *Asian Philosophy*, Vol. 15 Issue 1, (Mar2005).